

رابطه سبک‌های تربیتی ادراک شده مادر و رفتارهای پرخطر

The relationship between mother perceived educational styles and high risk behaviors

H. Bahrami Ehsan, Ph.D.

دکتر هادی بهرامی احسان*

M.N. Miri, M.A.

میرنادر میری**

K. Azizi

کوروش عزیزی***

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه سبک‌های تربیتی ادراک شده مادر با رفتارهای پرخطر انجام پذیرفت. نمونه پژوهش دربرگیرنده ۱۸۲ دانشجو (۹۳ پسر، ۸۹ دختر) بود که در سال تحصیلی ۸۸-۸۹ در دانشگاه تهران در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل بوده‌اند و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از پرسشنامه رفتارهای پرخطر و مقیاس ادراک از والدین استفاده شد. تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام نشان داد متغیر گرمی مادر در پیش‌بینی رفتار خشونت‌آمیز، مصرف مواد و رفتار خودکشی از میزان تبیین‌کنندگی بالایی برخوردار است.

*. دانشیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران

**. کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی

***. دانشجوی دکتری روانشناسی سلامت دانشگاه تهران

نتایج پژوهش حاضر مشخص کرد که سبک‌های تربیتی ادراک شده به عنوان یک عامل مهم در رفتارهای پرخطر است. همچنین تعاملات خانوادگی تأثیر مهمی بر رفتارهای پرخطر دارند. **واژه-کلیدها:** سبک‌های تربیتی ادراک شده مادر، رفتارهای پرخطر، کیفیت روابط خانوادگی.

Abstract

The aim of the present research was to consider the relationship between mother perceived educational styles and high risk behaviors. The research samples contain 182 students of Tehran university (93 male and 89 female) with average age of 21 in 2009-2010, and were students of graduate and postgraduate courses whom were selected by culture multi-stage random sampling method. Risky behavior questionnaire (2007 version) perception of parental scale (POPS) scale was applied to collect required information. Step by step Regression analysis showed that the mother warmth variable is highly effective in prediction of behaviors such as: challenge, drug abuse and suicide behavior. The findings of the research reveal that perceived educational styles as an effectiveness factor in high risk behaviors in student also family communications had important effects in risk taking behaviors.

Keywords: perceived educational styles, high risk behaviors, family communications.

Contact information: hbahrami@ut.ac.ir

مقدمه

امروزه، رفتارهای پرخطر^۱ به رفتارهایی گفته می شود که سلامت و رواندستی نوجوانان، جوانان و سایر افراد جامعه را در معرض خطر قرار می دهد (ماهر، ۱۳۸۳). مرور نظرات مختلف بیان کننده آن است که در زمینه رفتارهای پرخطر یک رویکرد قطعی ارائه نشده است (رولیسون و شرمن^۲، ۲۰۰۲)، لیکن نظریه های مختلف در بروز رفتارهای پرخطر عوامل مختلفی را دخیل دانسته اند؛ گروهی بر استفاده نکردن بهینه از اوقات فراغت در این زمینه اشاره داشته اند و گروهی دیگر نقش عوامل اجتماعی را در این زمینه پررنگ تر جلوه داده اند (ماهر، ۱۳۸۳). برخی مطالعات به عوامل خانوادگی و

ضعف نظارت والدین در این زمینه اشاره داشته‌اند، (کاپلان^۳، ۱۹۸۰). خانواده به عنوان اولین نهاد جامعه‌پذیری، و والدین به عنوان اولین الگوهای رفتاری که نقش مهمی را در هدایت تجربه‌های نوجوانان از طریق آموزش مستقیم و غیرمستقیم و حمایت از آن‌ها برعهده دارند (رافائلی و اونتای^۴، ۲۰۰۰) می‌توانند در کاهش و پیشگیری از رفتارهای پرخطر مطرح گردند.

رفتار و سبک فرزندپروری والدین، نظارت و مهار کردن، کیفیت روابط خانوادگی، جو عاطفی یا تضادآمیز، نظام ارزشی و هنجاری خانواده، وضعیت اجتماعی و اقتصادی، زمان صرف شده والدین با نوجوانان و شاغل بودن یا نبودن مادران، رفتارهای متعادل یا آسیب‌زای نوجوانان را تعیین می‌کنند. والدین با رفتار و سبک زندگی خود، ارزش‌های فرهنگی، خانوادگی و الگوهای زندگی اجتماعی را به فرزندان خود می‌آموزند. نظریه‌های یادگیری اجتماعی و اجتماعی شدن تأکید زیادی بر دخالت رفتارها و نگرش‌های خانوادگی در ایجاد مشکلات فرزندان دارند. بی‌تفاوتی پدر و مادر در پرورش کودکان، بی‌مهری، سرزنش کردن بیش از اندازه آنان، داشتن رفتار خشن، انضباط و نظارت ناهماهنگ و نبود ارتباط مناسب با فرزند از پیش‌بینی‌کننده‌های نیرومند رفتار نابهنجار است (دی وایت^۵، ۲۰۰۰).

یکی از مکانیزم‌های مهم تأثیرگذاری خانواده بر رفتارهای پرخطر، شیوه‌های فرزندپروری، تربیتی والدین است که اثری عمیق بر رفتار فرزندان دارد (اشتنبگ^۶، ۲۰۰۰) و پیامدهای مهمی در سازگاری اجتماعی نوجوانان و جوانان بر جای می‌گذارد. فرزندان که والدینشان ارتباط خاص و مفرطی را با آنها برقرار کرده، در عین حال آزادی و استقلال مناسب سن را به آن‌ها می‌دهند، کمتر مشکلات رفتاری را تجربه می‌کنند (بیرند، هادوک و پوستون^۷، ۲۰۰۲). هر چه میزان حمایت و پاسخ‌دهی والدین در سبک تربیتی بالاتر باشد، میزان مشکلات رفتاری فرزندان نیز کمتر است (آینولا، استاتین و نورمی^۸، ۲۰۰۰، بیرز، گوسنس^۹، ۱۹۹۹). صدمات و خسارت‌های جبران‌ناپذیر رفتارهای پرخطر جوانان و نوجوانان و بالابودن هزینه‌های زمانی و مالی اقدامات تغییر رفتار در سطح فردی و اجتماعی، پیشگیری و بهترین رویکرد برای کاهش رفتارهای

پرخطر و تهدیدکننده در سطح جامعه معرفی می‌نماید (سلیمانی‌نیا، ۱۳۸۴).

شناسایی عواملی که خطرپذیری نوجوانان و جوانان را تحت تأثیر قرار می‌دهد از قبیل سبک‌های تربیتی والدین و محیط خانواده، یکی از راهکارهای بنیادین در امر پیشگیری از بروز رفتارهای پرخطر است. در جامعه ایران از حیث مذهبی، قانونی و اجتماعی تأکید ویژه‌ای بر جایگاه خانواده شده اما در عمل، به دلیل نابسامانی‌های اقتصادی و اجتماعی، روش‌های عملی و برنامه‌ریزی‌های مؤثری برای تحقق این مهم به کار گرفته نشده است. توجه به نقش و تأثیر خانواده به عنوان مهمترین نکات جامعه‌پذیری در جهت کاهش خطرپذیری نوجوانان و جوانان در مقابل سیگار، مواد مخدر و روان گردان، خشونت، رفتار پرخطر جنسی، ضروری و قابل تعمق است. از این رو در این تحقیق، رابطه سبک‌های تربیتی ادراک شده مادر و رفتارهای پرخطر در دانشجویان مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته است.

روش

جامعه آماری، نمونه و روش اجرای پژوهش: جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان دختر و پسر ۱۸ تا ۲۴ ساله مشغول به تحصیل در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه تهران در نیمسال دوم ۸۹-۸۸ بود. نمونه مورد پژوهش در برگیرنده ۱۸۲ دانشجو بود که با روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای خوشه‌ای از میان جامعه مذکور انتخاب و مورد آزمون قرار گرفتند. برای انتخاب نمونه ابتدا تعداد ۶ دانشکده (روانشناسی، مدیریت، فنی، علوم زمین، علوم پایه، حقوق)، از مجموعه دانشکده‌های تهران انتخاب و سپس یک کلاس از هر دانشکده به صورت تصادفی انتخاب شدند. توضیح اینکه پس از تکمیل پرسشنامه‌ها توسط ۲۰۵ دانشجو (۱۰۰ پسر و ۱۰۵ دختر) که حاضر به همکاری بودند، اطلاعات جمع‌آوری شده و بصورت کلی مورد بررسی قرار گرفت. در مجموع تعداد ۲۳ پرسشنامه به دلیل ناقص بودن و یا فقدان قابلیت اعتماد لازم در پاسخ‌گویی به سؤالات از مطالعه کنار گذاشته شد و داده‌های ۱۸۲ پرسشنامه وارد مرحله تجزیه و تحلیل آماری گردید. حجم نمونه با توجه به ملاک کوهن (۱۹۸۶) به ازای هر متغیر پیش‌بین ۱۵ مورد تعیین شد (فراهانی و عریضی، ۱۳۸۴).

ابزار سنجش: کلیه داده‌های پژوهش از طریق اجرای پرسشنامه‌های خودگزارش‌دهی روی شرکت‌کنندگان در پژوهش گردآوری گردید. پرسشنامه‌هایی که بدین‌منظور مورد استفاده قرار گرفت عبارتند از:

الف. پرسشنامه رفتارهای پرخطر (نسخه ۲۰۰۷): این پرسشنامه در بررسی ملی رفتارهای پرخطر دانشجویان امریکا طراحی و در پژوهش سالانه به کار می‌رود. نسخه اصلی پرسشنامه شامل ۹۶ سؤال است که رفتارهای پرخطر جوانان در حوزه‌های مختلف شامل ایمنی، خشونت، خودکشی، مصرف سیگار، مصرف الکل، مصرف انواع مواد غیر قانونی، رفتارهای پرخطر جنسی، تغذیه (رژیم غذایی ناسالم)، عدم فعالیت جسمانی، مورد ارزیابی قرار می‌دهد. رفتارهای پرخطری که در این مطالعه بررسی می‌شود عبارتند از:

ایمنی: شامل عدم رعایت مسائل مربوط به ایمنی هنگام رانندگی، موتورسواری، دوچرخه‌سواری، شنا یا قایق‌سواری و نشستن در اتومبیل دیگران در طول ۱۲ ماه گذشته.

خشونت رفتار چالشی: داشتن حداقل یک درگیری فیزیکی یا همراه داشتن سلاح سرد یا گرم حداقل یک بار در طول ۱۲ ماه گذشته.

خودکشی: داشتن افکاری راجع به خاتمه دادن به زندگی و یا اقدام برای خاتمه دادن به زندگی حداقل یک بار در طول ۱۲ ماه گذشته.

مصرف سیگار: کشیدن حداقل یک عدد سیگار در طول ۳۰ روز گذشته و یا مصرف منظم آن در دوره‌ای از طول عمر.

مصرف الکل: نوشیدن حداقل یک بار الکل در طول ۳۰ روز گذشته.

مصرف مواد مخدر: مصرف یکی از انواع مواد مخدر (حشیش، کوکائین، کراک، هروئین، مواد استنشاقی، استروئیدها، توهم‌زاها، آمفتامین‌ها و ...) حداقل یک بار در طول زندگی.

رفتار پرخطر جنسی: اقدام به هر گونه رفتار پرخطر جنسی

ضریب همبستگی بین نمره این مقیاس با مقیاس درگیری (رحیمی، ۱۳۸۸) نشان داد که ارتباط معناداری بین آنها وجود دارد و این نشان می‌دهد که این مقیاس دارای درستی همزمان است. به‌منظور تعیین پایایی، از دو روش همسانی درونی و بازآزمایی استفاده گردید. با استفاده از روش همسانی درونی ملاحظه گردید که ضریب آلفا برای ۵۲ ماده (آیتم) برابر با ۰/۸۷ است

که نشانگر همسانی بالا و قابل قبول مقیاس می‌باشد. همچنین در روش بازآزمایی، پرسشنامه تهیه شده (۵۲ آیتم) پس از گذشت دو هفته از اجرای اول، بار دیگر روی آزمودنی‌ها به اجرا درآمد و ضریب همبستگی بین نمرات پرسشنامه در اجرای اول و دوم برابر با ۰/۸۶ است (رحیمی، ۱۳۸۸). به منظور تعیین نقطه برش پرسشنامه از منحنی ROC استفاده شد. با تحلیل نتایج، نقطه برش ۷۴ برای پرسشنامه به دست آمد که قادر است افراد دارای رفتارهای پرخطر را از کسانی که رفتار پرخطر ندارند، با حساسیت ۸۵/۵ و ویژگی ۷۲/۲ متمایز سازد (رحیمی، ۱۳۸۸). در این پژوهش نیز آلفای کرونباخ ۰/۶۹ به دست آمد.

ب. مقیاس ادراک از والدین. ادراک فرد از نحوه عمل والدین با استفاده از مقیاس ادراک از والدین (گرولینک^۱ و همکاران، ۱۹۹۷) مورد ارزیابی قرار گرفت. این مقیاس دارای دو نسخه کودکان و دانشجویان کالج است که در این پژوهش از نسخه کالج استفاده شد. این مقیاس برای استفاده آزمودنی‌هایی که در سال‌های پایانی نوجوانی یا کمی بزرگ‌تر هستند، طراحی شده (گرولینک و همکاران، ۱۹۹۷) و در برگرنده ۴۲ سؤال (۲۱ سؤال برای مادر و ۲۱ سؤال برای پدر است) که ۶ زیرمقیاس را براساس مقیاس لیکرت هفت درجه‌ای (از ۱، کاملاً نادرست تا ۷، کاملاً درست) مورد سنجش قرار می‌دهد.

قابلیت اطمینان مقیاس در منبع اصلی با محاسبه آلفای کرونباخ بین ۰/۸۶ و ۰/۷۹ گزارش شده است. کارشکی (۱۳۸۷) نیز به آلفای ۰/۸۳، ۰/۶۶ و ۰/۸۳ برای حمایت از خودپیروی، مشارکت و مهرورزی والدین و نمره ۰/۹۳ را برای کل مقیاس به دست آورد در این پژوهش متناسب با هدف تحقیق، از مقیاس‌های مربوط به مادر استفاده شده است.

داده‌ها و یافته‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی و آمار استنباطی (میانگین، انحراف استاندارد، همبستگی، رگرسیون چندمتغیری به روش گام به گام) استفاده شد. کلیه داده‌های حاصل از اجرای پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج محاسبه میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش در جدول شماره (۱) گزارش شده است.

جدول ۱: میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
درگیری مادر	۱۸۲	۲۴/۵۵	۴/۲۷
حمایت مادر	۱۸۲	۳۷/۴۱	۵/۲۷
گرمی مادر	۱۸۲	۲۵/۶۱	۳/۷۹
رفتار ایمنی	۱۸۲	۳/۳۰	۲/۵۱
رفتار خشونت‌نا	۱۸۲	۱/۳۰	۱/۸۳
رفتار ناایمن	۱۸۲	۱/۳۲	۱/۱۷
خودکشی	۱۸۲	۲/۳۵	۱/۱۷
مصرف سیگار	۱۸۲	۲/۶۶	۲/۸۱
مصرف الکل	۱۸۲	۰/۹۰	۱/۸۴
مصرف مواد	۱۸۲	۰/۹۸	۲/۰۸
رفتارهای جنسی	۱۸۲	۳/۲۸	۱/۹۴

با استفاده از روش‌های استنباطی از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه گام به گام به بررسی ارتباط میان متغیرهای پژوهش پرداخته شد. جدول شماره (۲) نشان می‌دهد بین رفتار خشونت‌آمیز و سبک حمایتی مادر ($r = -0.19$, $p < 0.01$) و گرمی مادر ($P < 0.05$)، ($r = -0.15$) رابطه منفی و معنادار وجود دارد. بین رفتار خودکشی و خرده مقیاس گرمی مادر ($r = -0.28$, $P < 0.01$) رابطه معنادار و منفی وجود دارد. بدین معنی هرچه گرمی مادر افزایش یابد از رفتار خودکشی کاسته می‌شود. بین مصرف مواد با خرده مقیاس حمایت مادر ($P < 0.01$)، ($r = -0.19$) رابطه معنادار و منفی وجود دارد بدین ترتیب که با افزایش حمایت مادر از مصرف مواد کاسته می‌شود.

جدول ۲: ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
رفتار ایمن	-										
رفتار خشونت‌آمیز	۰/۰۶	-									
ناایمن اجتماعی	۰/۰۶	۰/۰۸	-								
رفتار خودکشی	۰/۰۱	۰/۱۵ [°]	۰/۳۰ [°]	-							
مصرف سیگار	۰/۰۴	۰/۲۵ [°]	۰/۱۹ [°]	۰/۰۵	-						
مصرف الکل	۰/۰۹	۰/۱۰	۰/۱۲	۰/۰۶	۰/۴۳ [°]	-					
مصرف مواد	۰/۰۰	۰/۲۳ [°]	۰/۱۶ [°]	۰/۱۳	۰/۵۰ [°]	۰/۴۵ [°]	-				
رفتار پرخطر جنسی	۰/۱۱	۰/۰۶	۰/۱۱ [°]	۰/۰۷	۰/۲۱ [°]	۰/۲۲ [°]	۰/۳۶ [°]	-			
درگیری مادر	۰/۱۳	-۰/۰۵	۰/۰۳	-۰/۱۲	۰/۰۳	۰/۰۴	-۰/۱۱	۰/۰۸	-		
حمایت مادر	-۰/۰۴	-۰/۱۹ [°]	۰/۰۱	-۰/۱۸	-۰/۱۰	-۰/۱۹ [°]	-۰/۱۳	-۰/۱۲	-۰/۰۶	-	
گرمی مادر	۰/۰۵	-۰/۱۵ [°]	۰/۰۳	-۰/۲۸ [°]	-۰/۱۵	-۰/۱۲	-۰/۲۴ [°]	-۰/۱۳	-۰/۲۳ [°]	-۰/۱۱	-

°: $P \leq 0.05$ * $P \leq 0.01$

برای پیش‌بینی رفتارهای پرخطر سبک تربیتی ادراک شده مادر (حمایت مادر، درگیری مادر و گرمی مادر) به عنوان متغیر پیش‌بین در تحلیل رگرسیون گام به گام وارد شدند. نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام در جدول شماره (۳) آورده شده است. در تحلیل رگرسیون چندمتغیری گام به گام، اول متغیر حمایت مادر وارد شد که $3/7$ درصد واریانس مصرف مواد را تبیین کرد. این درحالی که است که دو متغیر پیش‌بین دیگر، گرمی و درگیری مادر در این مدل معنادار نشدند. همچنین نتایج نشان داد که گرمی مادر نیز تنها توانایی پیش‌بینی خودکشی را دارد ($F_{180} = 16/30$, $p < 0/000$). گرمی مادر توانست 7 درصد واریانس خودکشی را تبیین کند. درگیری مادر که یکی دیگر از متغیرهای پیش‌بین بود در این مدل برای هیچ کدام از متغیرهای ملاک معنادار نبود.

جدول ۳: خلاصه مدل تحلیل رگرسیون گام به گام رفتارهای پرخطر

بر اساس سبک‌های تربیتی ادراک شده مادر

متغیر پیش‌بین	متغیر ملاک	R	R ²	Adj.R ²	B	SE	Beta	t	p
حمایت مادر	مواد	۰/۱۹	۰/۰۳۷	۰/۰۳۲	-۰/۰۷	۰/۰۲	-۰/۱۹	-۲/۶۴	۰/۰۰۹
	خشونت	۰/۱۹	۰/۰۳۳	۰/۰۳	-۰/۰۶	۰/۰۲	-۰/۱۹	-۲/۶۸	۰/۰۰۸
گرمی مادر	خودکشی	۰/۲۸	۰/۰۸۳	۰/۰۷	-۰/۰۸	۰/۰۲	-۰/۲۸	-۴/۰۳	۰/۰۰۰

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان داد که بین رفتارهای پرخطر و سبک‌های تربیتی ادراک شده‌ی مادر رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که بین رفتار خشونت‌آمیز و سبک حمایتی مادر و گرمی مادر رابطه منفی و معنادار وجود دارد. بین مصرف سیگار با خرده‌مقیاس گرمی مادر و مصرف الکل با گرمی مادر رابطه معنادار و منفی وجود دارد یعنی اینکه با افزایش گرمی مادر، از مصرف سیگار و الکل کاسته می‌شود. بین مصرف مواد با خرده‌مقیاس حمایت مادر رابطه معنادار و منفی وجود دارد. بدین ترتیب که با افزایش حمایت مادر از مصرف مواد کاسته می‌شود. نتایج به دست آمده در این پژوهش، با نتایج

پژوهش (راترفورد و همکاران، ۲۰۰۷؛ به نقل از گازمن^{۱۱}، ۲۰۰۷) هماهنگ است. راترفورد به این نتیجه رسید که بسیاری از رفتارهای پرخطر از قبیل خشونت، جرم، مصرف الکل و مواد و رفتارهای جنسی پرخطر در میان جوانانی که با هر دو والد خود زندگی می‌کردند در حداقل بود و در میان آنهایی که با یکی از والدین خود زندگی می‌کردند بیشتر بوده و آنهایی که بدون والدین خود زندگی می‌کردند، بیشترین رفتارهای پرخطر را گزارش کردند (راترفورد، ۲۰۰۷؛ به نقل از گازمن، ۲۰۰۷). نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش جاثوکنین (۲۰۰۷) نیز هماهنگ است. جاثوکنین (۲۰۰۷)، مطالعه‌ای را روی جوانان فنلاندی انجام داد، نتایج این پژوهش نشان داد که جوانان در سالهای پس از ترک موسسه نگهداری، بیشتر در معرض رفتارهای پرخطر قرار داشته‌اند (جاثوکنین، ۲۰۰۷؛ به نقل از گازمن، ۲۰۰۷). نتایج این پژوهش با پژوهش (میلستن و هالپرن - فلشر^{۱۲}، ۲۰۰۱؛ بنسون^{۱۳}، ۱۹۹۸) که نبود والدین و یا سردی روابط والدین با فرزندان را در افزایش رفتارهای پرخطر مهم می‌دانند همخوان است. این نتایج با مطالعات گذشته نشان می‌دهند که تربیت والدین بر روی میزان رفتارهای پرخطر مانند ابتلا به اعتیاد تأثیر دارد و در صورت فقدان والدین و یا کاذب بودن وجود آنها، موجب شکل‌گیری مشکلاتی می‌شود که می‌تواند از جمله علل خانوادگی اعتیاد و سایر رفتارهای پرخطر باشد.

در تبیین احتمالی این یافته‌ها همگام با آنچه توسط (راترفورد و همکاران، ۲۰۰۷؛ و جاثوکنین، ۲۰۰۷؛ به نقل از گازمن، ۲۰۰۷)، میلستن و هالپرن - فلشر، (۲۰۰۱)؛ بنسون، (۱۹۹۸) ارائه شده است، به نقش کلیدی مناسبات خانوادگی و چگونگی حضور نظام‌های تربیتی همراه با الگوهای حمایتی خانواده می‌توان تأکید داشت. به نظر می‌رسد که بخش قابل توجهی از آسیب‌های اجتماعی احتمالی در آینده‌ی نوجوانان و جوانان به چگونگی تنظیم این مناسبات و نقش والدین در مبادلات خانوادگی بازمی‌گردد. شواهد این پژوهش نشان می‌دهد که سبک‌های تربیتی کودک و یا حداقل ادراک سبک تربیتی فرزندان از مادر، دارای روابط بیشتری در این زمینه بوده است. به علاوه نبود هر یک از والدین در سیستم تربیتی فرزندان و به اصطلاح طردشدگی در خانواده تک‌والدی یا بدون والدین نیز احتمال بروز رفتارهای پرخطر را افزایش می‌دهد. این مطلب دلیل دیگری بر وجود رابطه بین رفتارهای پرخطر و سبک‌های تربیتی ادراک شده است. به این معنی که نمی‌توان نقش والدین و سبک تربیتی آنها در رفتار با

فرزندان را نادیده گرفت و از نظر دور داشت. نبود یکی از والدین و نقص در سیستم تربیتی از سوی هر یک از والدین احتمال بروز رفتارهای پرخطر را افزایش می‌دهد چیزی که نتایج این پژوهش نیز آن را نشان دادند. متأسفانه عوامل محافظت کننده دانشجویان در برابر رفتارهای پرخطر تنها عوامل فردی نیستند، بلکه عواملی هستند که یک فرد به تنهایی قادر به تجهیز خود به آنها نمی‌باشد و به عنوان مثال تقویت اعتماد به نفس و تلاش در جهت خود شکوفایی عواملی هستند که نیاز به محیط خانوادگی مثبت، روابط پایدار و سازنده، عضویت در کانون‌های مختلف و متناسب با روحیات فرد، انتظارات واقع‌بینانه تحصیلی در دریافت حمایت کافی ندارند. بنابراین وظیفه جامعه است که با جای دادن این منابع در ساختار خود فراهم کننده آنها برای دانشجویان در جهت رشد و تعالی آنان باشد و بدین منظور برآورده ساختن نیازهای دانشجویان باید در اولویت برنامه‌های پیشگیرانه اجتماع مدار قرار گیرد (سازمان روان‌پزشکی آمریکا، ۲۰۰۰؛ به نقل از سلیمانی‌نیا، ۱۳۸۴).

نتایج به دست آمده در این پژوهش با نتایج پژوهش‌های مشکاتی، ۱۳۸۱؛ حسینیان، ۱۳۸۴؛ امکلامپ^{۱۴}، ۱۹۹۸؛ تهرانی، ۱۳۸۲؛ و اعظمی، ۱۳۸۴ همسو است. همه این مطالعات بر این اتفاق نظر دارند که روابط والدین با فرزندان خود و شیوه وضعیت فرزندپروری در بروز رفتارهای پرخطر کلیدی می‌باشد. افرادی که به رفتارهای پرخطر پناه می‌آورند بیشتر در خانواده‌های سرد و عاطفی تربیت می‌شوند. می‌توان گفت سردی روابط در خانواده یک مسأله جدی و مستمر است و سبک‌های تربیتی نادرست یکی از عوامل مؤثر در بروز رفتارهای پرخطر در افراد به حساب می‌آید. همچنین نتیجه این پژوهش با نتایج پژوهش (رئسی و همکاران، ۱۳۸۷) هماهنگ است. رئسی (۱۳۸۷) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که وضعیت فرزند پروری افراد غیر معتاد از نظر سردی و گرمی با وضعیت گروه معتاد تفاوت معناداری دارد. به عبارت دیگر افراد غیر معتاد از گرمی و روابط عاطفی بهتری برخوردار هستند و در خانواده‌های معتاد سردی عاطفی ملاحظه می‌شود. بر این اساس می‌توان گفت که رابطه سرد والدین همراه با طرد و یا حتی توهین و خشونت با فرزندان باعث می‌شود که آنها به انواع رفتارهای پرخطر و بزهکاری‌ها پناه آورند. در تبیین احتمالی این یافته‌ها می‌توان گفت که رابطه گرم بین اعضای خانواده و خصوصاً با فرزندان امکان جذب آنها را به خانواده بیشتر کرده

و کمتر احتمال دارد فرزندان به طرف رفتارهای پر خطر رو بیاورند. خانواده به عنوان عنصر و عامل اصلی شخصیت بخشی به فرزندان نقش عمده‌ای بر عهده دارد. محیط خانواده و برخورد والدین با فرزندان تأثیر به سزایی در تکوین شخصیت فرد می‌گذارد. نتایج این مطالعه نشان داد که شیوه فرزندپروری سرد زمینه را برای بروز آسیب فراهم می‌سازد. بنابراین والدین نقش بسیار کلیدی و با اهمیتی در بروز و یا پیشگیری از رفتارهای پر خطر در فرزندان را به عهده دارند، لذا آماده ساختن فرد برای زندگی در خارج از محیط خانوادگی یکی از بزرگترین وظایف اجتماعی پدر و مادر است و کیفیت روابط خانوادگی، تأثیر عمیق و پایداری بر تحول روانی افراد بر جای می‌گذارد. خانواده‌ای که از توان و امکانات لازم برخوردار است تا وظایف پدر و مادریش را به نحوی مطلوب و با موفقیت انجام دهد در هر یک از اعضایش احساس ایمنی، وابستگی و رفاقت ایجاد می‌کند. همچنین احساس داشتن هدف و جهت و پیشرفت و ارزش فردی را در آنان به وجود می‌آورد.

شیوه‌های والدین بی‌تردید تحت تأثیر خصوصیات شخصیتی و سیستم اعتقادی آنان است. والدین سالم و بالغ در مقایسه با والدین نا بالغ و ناسالم معمولاً با حساسیت و مهربانی بیشتری به نیازها و اشارات فرزند توجه می‌کنند و این نوع فرزند پروری امنیت عاطفی، استقلال، توانش اجتماعی و موفقیت هوشی را تشویق می‌کند. والدین با به کارگیری شیوه‌های مطلوب و صحیح فرزندپروری می‌توانند، فرزندان شایسته و سالم به بار آورند. در اینجا مسئولیت رسانه‌ها و سایر مؤسسات این است که اطلاع‌رسانی لازم را انجام داده و با تبلیغات، بروشورها، برگزاری کلاس‌های آموزشی برای والدین در مدارس و آموزش شیوه‌های صحیح برخورد با فرزندان در رسانه‌ها، موضوع را برای خانواده‌ها شفاف‌سازی نموده و در این امر یاریگر خانواده‌ها باشند.

در تبیین رفتارهای پرخطر جوانان، علاوه بر عوامل روانشناختی شاخص‌هایی چون عوامل محیطی، اجتماعی و فردی دخیل می‌باشد. لذا پیشنهاد می‌گردد به منظور افزایش دقت کارآمدی برنامه‌های پیشگیرانه، در پژوهش‌های آتی، این متغیرها نیز شناسایی و بررسی شده و روابط ساختاری آنها با یکدیگر در پیش بینی رفتارهای پرخطر مورد مطالعه قرار گیرد. یافته‌های این تحقیق می‌تواند فراهم‌کننده اطلاعات پایه برای تحقیقات گسترده‌تر در حوزه پیش‌بینی رفتارهای پرخطر باشد. لذا پیشنهاد می‌گردد که در تحقیقات بعدی با به کارگیری روش‌های

آماري پيشرفته‌تر از جمله مدل‌يابي ساختاري در تحليل داده‌هاي حاصل از پژوهش، مي‌توان به شناسايي متغيرهاي زمينه‌اي و واسطه‌اي پرداخته و در نهايت به مدلي دست يافت که به خوبي بتواند روابط ميان متغيرها را نمايش داده و چگونگي شکل گيري رفتار پرخطر در نوجوانان را تبين نمايد. به منظور افزايش تعميم پذيري نتايج تحقيق و امکان مقايسه آنها با نتايج ساير تحقيقات صورت گرفته روي رفتارهاي پرخطر جوانان، پيشنهادهاي مي‌گردد که مطالعات بعدي، کل جمعيت جوانان و مناطق و موقعيت‌هاي جغرافيايي گسترده‌تري را پوشش دهند و داراي سازماندهي و برنامه‌ريزي زماني براي مثال برنامه‌هاي ارزيابي و بررسي سالانه باشد.

علي‌رغم يافته‌هاي سودمند، اين تحقيق داراي محدوديت‌هايي نيز مي‌باشد. يکي از مهمترين محدوديت‌هاي مطالعه، ويژگي اجتماعي و فرهنگي جامعه و ملاحظات است که ايجاب مي‌کند افراد در بسياري از موارد به‌ويژه در زمينه‌هايي مانند رفتارهاي پرخطر محافظه‌کار باشند و بخواهند خود يا خانواده شان را خوب جلوه دهند. اين امر به‌ويژه در مورد پژوهش حاضر که از يک‌سو در آن از مقياس‌هاي خود گزارش دهی استفاده شده و از سوي ديگر در محيطي چون دانشگاه به اجرا درآمده بيشتر صادق است. بنابر اين اين احتمال وجود دارد که با وجود وانمودسازي مثبت ميزان رفتارهاي پرخطر در نمونه مورد مطالعه کمتر از حد واقعي تخمين زده شده باشد. از آنجايي که مطالعه حاضر تنها جامعه دانشجويان را در بر مي‌گيرد. آن دسته از جوانان را که در دانشگاهها حضور ندارند پوشش نمي‌دهد. بنابر اين انواع رفتارهاي پرخطر که در تحقيق حاضر گزارش شده است تنها به دانشجويان قابل تعميم است. محدوديت ديگر پژوهش، مقطعي بودن آن است به عبارت ديگر اطلاعات در يک نقطه زمان خاص جمع‌آوري شده و پويائي فرايند شکل‌گيري رفتار پرخطر در جوانان مدنظر قرار نگرفته است. بنابر اين استفاده از کلماتي نظير «تأثير» يا «تعيين کننده» که مختص پژوهش‌هاي طولی و گسترده‌تر مي‌باشند در مورد يافته‌هاي اين پژوهش بايد با احتياط مورد توجه قرار گيرد.

پي‌نوشت‌ها:

1- high risk behavior
3- Kaplan

2- Rilison & scherman
4- Ruffaelli ontai

5- Dewit

7- Byrne & Haddock & poston

9- Beyers & Goossens

11- Gusman

13- Benson

6- Steinberg

8- Aunola & Statin & nurmi

10- Grolinck

12- Millsteein & Halpern- felsher

14- Emmelkamp

منابع و مأخذ فارسی:

اعظمی، احد؛ محمدی، محمدعلی و معصومی، رحیم. (۱۳۸۴). میزان گرایش به استفاده از مواد

مخدر در گروه سنی بالاتر از ده سال استان اردبیل، ۱۳۸۱، مجله دانشگاه علوم پزشکی

و خدمات بهداشتی و درمانی اردبیل، ۱۵، ۲۱-۱۶.

تهرانی، عاتکه. (۱۳۸۲). پیشگیری اولیه از اعتیاد مبتنی بر خانواده، مجله رفاه اجتماعی، ۸، ۲۹۰-۲۶۵.

حسینیان، سیمین؛ زهرایی، شقایق و خدابخشی کولایی، آناهیتا. (۱۳۸۴). مقایسه و ارتباط

عملکرد خانواده و سلامت روانی نوجوانان فراری از خانه با نوجوانان عادی، مجله

تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره، ۱۶، ۲۵-۴.

رحیمی، سیدعلی سینا. (۱۳۸۸). بررسی ارتباط ویژگی‌های شخصیتی، خودشناسی و ارزش خود

با رفتار پرخطر در دانشجویان دانشگاه‌های تهران. رساله کارشناسی ارشد. دانشگاه

تهران.

رئسی، فاطمه. (۱۳۸۷). مقایسه سلامت روان و شیوه‌های فرزندپروری در بین افراد معتاد و

غیرمعتاد، مجله علوم رفتاری، دوره ۲(۱)، ۴۱-۳۳.

سلیمانی‌نیا، لیلا. (۱۳۸۴). پیش‌بینی رفتارهای پرخطر براساس ابعاد مثبت و منفی سلامت روان

در نوجوانان شهر تهران. رساله کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی. دانشگاه علوم

بهزیستی و توانبخشی تهران.

فراهانی، حجت الله و عریضی، حمیدرضا. (۱۳۸۴). روش‌های پیشرفته در علوم انسانی، (چاپ

اول)، اصفهان، جهاد دانشگاهی تهران.

کارشکی، حسین. (۱۳۸۷). نقش الگوهای انگیزشی و ادراکات محیطی در یادگیری خود تنظیمی

دانش‌آموزان پسر پایه سوم دبیرستان‌های شهر تهران، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تهران.

مشکاتی، محمدرضا و مشکاتی، زهرا السادات. (۱۳۸۱). سنجش تأثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری نوجوانان، *مجله جامعه شناسی ایران*، ۴، ۲۵-۳.

ماهر، فرهاد. (۱۳۸۳). رفتارهای پرخطر در اوقات فراغت جوانان؛ روندها و الگوها، *فصلنامه مطالعات جوانان*، ۶، ۱۴۳-۱۱۸.

منابع و مآخذ خارجی:

- Aunola, K., Stattin, H., & Nurmi, J. E. (2000). Parenting style and adolescent achievement strategies. *Journal of Adolescence*, 23, 205-222.
- Beyers, W., & Goossens, L. (1999). Emotional autonomy, psychosocial adjustment and parenting: Interactions, moderating and mediating effects. *Journal of Adolescence*, 22, 753-769.
- Brener, N. D., Kann, L., Kinchen, S. A., Grunbaum, J. A., Whalen, L., Eaton, D., Hawkins, J., & Ross, J. G. (2004). *Methodology of the Youth Risk Behavior Surveillance System*. Morbidity & Mortality Weekly Report, 53 (RR-12), 1-13.
- Byrne, B. A., Haddock, C. K., & Poston, S. C. (2002). Mid American Heart Institute: Parenting style and adolescent smoking. *Journal of Adolescent Health* 6, 418-425.
- Benson, P. L.; Leffert, N. (1998). Developmental assets: measurement & prediction of risk behaviors among adolescents. *Journal of applied developmental science*, 2(4):209-230.
- Dewit, D. (2000). The effect of school culture on adolescent behavioral problems: Self esteem, attachment to learning and peer approval of deviance as mediating mechanisms. Canadian. *Journal of School Psychology*, 16 (1), 15-38.
- Emmelkamp P. M, Heeres H. (1998). Drug addiction and parental rearing style: a controlled study, *inj Addict*, 23 (2):207-16.
- Grolinck, w. Rayan, R. & Deci, E. L. (1997). Inner resources for school achievement: motivational mediators of children's perceptions of their parents. *Journal of Educational psychology* 3, 508-517.
- Gusman, Maria R. (2007). *High risk behavior among youth: Neb guide*, university of Nebraska.
- Kaplan, H. B. (1980). *Deviant behavior in defense of self*, New York, academic Press.
- Irwin, C. E. (1993). *Adolescence and risk taking: How are they related?* In N. Bell and Bell (Eds), *Adolescent risk taking* (pp. 7-28). Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Millstein, S. G., & Halpern-Felsher B. L. (2001). *Judgments about risk and*

perceived invulnerability in adolescents and young adult. Manuscript submitted for publication.

- Rolison, M. R & Scherman, A. (2002). Factors influencing adolescents' decisions to engage in risk- taking behavior. *Journal of Adolescence* , 37, (147), 585-597.
- Raffaelli, M., & Ontai, L. L. (2001). She is 16 years old and there's boys calling over to the house: An exploratory study of sexual socialization in Latino families. *Culture, Health & Sexuality*, 3(3), 295-310.
- Steinberg, L. (2000). The family at adolescence: Tradition and transformation. *Journal of Adolescent Health*, 27, 170-178.